

23.10.1956

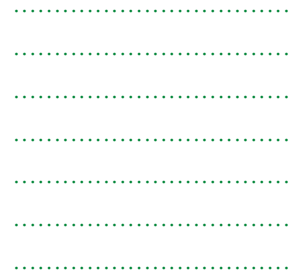
Budapesten kitör a forradalom (1956. október 23.)

Miután 1955 tavaszán Rákosinak és körének sikerült visszazereznie a hatalmat, az új vezetés – élén Hegedűs András miniszterelnökkel és első helyettesével, Gerő Ernővel – véget vetett a Nagy Imre-féle „új szakasz” politikájának, és megkísérelt visszatérni a korábbi sztálinista gyakorlathoz. Az SZKP 1956 elején tartott XX. kongresszusa azonban, amelyen Hruscsov élesen szembefordult a személyi kultusz időszakával, gátat szabott a restaurációnak és meggyengítette Rákosi pozícióját, akinek 1956 júliusában mennie kellett. Rákosit azonban nem a korábban „jobboldali elhajlónak” minősített Nagy Imre, hanem Gerő Ernő, Rákosi jobb keze váltotta az első titkári poszton. Ezzel a budapesti pártvezetés komoly hibát követett el. A társadalmi feszültség tovább nőtt, amelyet a megszálló szovjet csapatok jelenlétét elutasító nemzeti érzelmek és a második világháború előtti szintre visszaeső életszínvonal okozta csalódás egyaránt tápláltak. 1956 őszén olyan egyéni és kollektív akciók követték egymást, amelyek láncolata végül a forradalom kirobbanásához vezetett.

Börtönből való szabadulása után Rajk Júlia, Rajk László özvegye hosszú küzdelmet folytatott férje nyilvános rehabilitálása érdekében, akit Rákosi egy nagyszabású koncepció per nyomán végeztetett ki 1949-ben. Bár a pártvezetés mindent megtett ennek megakadályozása érdekében, az özvegy kitartása és a pártvezetés félelmeire apelláló taktikája végül meghozta gyümölcsét: 1956. október 6-án hatalmas tömeg rótt le kegyeletét Rajk László és társai Kerepesi úti temetőben felállított ravatalánál. Az újratemetés százezres néma tömegdemonstrációvá vált, amelyen Nagy Imre is jelen volt. Rajk Júliának azt is sikerült elérnie, hogy a temetés egyik szónoka Szász Béla, Rajk egykori vádlott-társa legyen. Szász így fogalmazott: „Mert amikor százezrek vonulnak el a koporsók előtt, nemcsak az áldozatoknak adják meg a végső tisztességet, de szenvedélyes vágyuk, megmásíthatatlan elhatározásuk, hogy egy korszakot temessenek el; örökre eltemessék az önkény és a szégyenletes esztendő erkölcsi halottait, örökre veszélytelenné tegyék az ököljog és a személyi kultusz magyar tanítványait”. A temetés másnapján Háy Gyula író az Irodalmi Újság hasábjain megjelent pamfletjében maró gúnnyal bírálta a pártfunkcionáriusokat („Miért nem szeretem Kucserát?”).

MAGYARORSZÁG > CHAPTER 21 > page 1 / 4 > 1956 23 October Budapestén kitör a forradalom (1956. október 23.)

Október 16-án a szegedi egyetemisták – a kommunista ifjúsági tömegszervezetből, a Dolgozó Ifjúság Szövetségéből (DISZ) kiválva – megalakították a MEFESZ-t, vagyis a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségét, amelyhez nem sokkal később budapesti és további vidéki egyetemek diáksága csatlakozott. A diákok pontokba szedték követeléseiket: többek között a szovjet csapatok kivonását, a gazdasági élet újrászervezését, a politikai elítéltek szabadon bocsátását, a szabad választások kiírását és a budapesti Sztálin-szobor lebontását. „Aztán berobban[t]ak a hírek Varsóból: a lengyel munkásoknak, íróknak, diákoknak sikerült Gomulkát visszavinniük az ország élére. Miért ne lehetne ugyanezt tenni Nagy Imrével is? Ezt kérdezi az egész ország. De a pártvezetés nem felel” (Méry Tibor). Nyomatékosan adva követeléseiknek – s a lengyel néppel való szolidaritásnak – az egyetemisták békés tüntetést hirdettek október 23-ára, amelyre a pártvezetés bizonytalanul reagált: a tüntetést Piros László belügyminiszter először betiltotta, majd mégis engedélyezte.

A műszaki egyetemisták a Petőfi-szobor érintésével a Bem-szoborhoz, az 1848-49. évi magyar szabadságharc lengyel hadvezérének emlékhelyéhez indultak. Az egyetemistákhoz, akik tízes sorokban, egymást szorosan karon fogva haladtak – nehogy provokátorok furakodjanak soraik közé –, egyre többen csatlakoztak, főleg munkások és a munkából hazatérő hivatalnokok. A tízezres tömeg jelszavakat skandált: „minden magyar együtt halad, kövessük a lengyel utat”, „Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba”, „ruszki, haza”. A nemzeti zászlók közepéből kivágták a diktatúra jelképeként számító „Rákosi-címert”.

Az estére mintegy 200 ezer főszere duzzadó, Parlamenthez érkező tömeg Nagy Imre miniszterelnökké választását követelte. A barátai unszolására a Parlament erkélyén megjelenő Nagy Imre rövid beszédet intézett a tüntetőkhez, amelynek hangvétele azonban – különösen az „elvtársak” megszólítás – nem találkozott a tüntetők várakozásaival. A tömeg egy másik része a Városligetbe, Sztálin 8 méteres szobrához vonult. A rendszer gyűlölt jelképeként számító szobrot a térde alatt lángvágóval átvágták, majd acélsörlők és teherautók segítségével ledöntötték. A „két vállra fektetett” Sztálint, amelyet a November 7. térig (a mai Oktogonig), majd a Lenin (ma Erzsébet) körúton keresztül egészen a Blaha Lujza térig vontattak, a tömeg feldarabolta és szétverte. Gerő este nyolc órakor sugárzott rádióbeszéde, amely fellépést hirdetett minden „rendbontó kísérlettel, nacionalista kútmérgezéssel, provokációval” szemben, csak olaj volt a tűzre. A tüntetők egy csoportja a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai épületéhez ment,

hogy nyilvánosságra hozza a követeléseit. A Rádió őrsege azonban tüzet nyitott a tüntetőkre, akik az időközben kivezényelt katonai egységektől fegyvereket szerevezve ostrom alá vették az épületet. Kitört a fegyveres harc.

A sebtében még aznap éjszaka összeülő Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetése – miközben határozott arról, hogy Nagy Imre legyen a miniszterelnök –, megerősítette Gerőt a pozíciójában, ellenforradalomnak minősítette az eseményeket, és a szovjet erők segítségét kérte. A Budapestre érkező szovjet páncélosokat azonban fegyveres ellenállás fogadta, amelynek gócpontjai – többek között – a Corvin közben, a Széna téren, a Móricz Zsigmond körtéren szerveződtek meg. A kormány statáriumot és gyülekezési tilalmat hirdetett, miközben a rádióban a harc beszüntetésére vonatkozó felhívások hangzottak el – hatástalanul: a forradalom fegyveres szabadságharcá alakult.

A mintegy 10-15 ezer fős, civilekből és volt katonákból álló felkelőcsoportok többek között Molotov-koktélok – házilag is elkészíthető, üvegbe töltött gyúlékony anyagok – segítségével vették fel a harcot a túlerőben lévő, de a városi gerillaharcban tapasztalatlan szovjet páncélos egységekkel. Az indulatokat felkorbácsolta, hogy október 25-én a Parlament előtt békésen összegyűlt tömegre vélhetően a politikai rendőrség (ÁVH) alakulatai tüzet nyitottak, aminek mintegy százan estek áldozatul, és sokan megsebesültek. Miután a forradalom országos méreteket öltött, több vidéki városban – köztük Miskolcon, Mosonmagyaróváron és Esztergomban – a forradalomhoz csatlakozó békés tömegre leadott sortűzek dördültek el. Október 30-án a feldühödött tömeg ostrom alá vette a Köztársaság téri pártszékházat, ahol lincselésekre is sor került. (A Köztársaság téri eseményeket a Kádár-korszakban később sokszorosan felnagyítva ábrázolták, „bizonyítva” az októberi forradalom „ellenforradalmi” jellegét.) Ezzel szemben számos mitikussá váló történet örökítette meg a forradalom tisztaságát: a betört kirakatok érintetlenek maradtak, a város számos pontján felügyelet nélküli pénzgyűjtő ládákat helyeztek el azzal a felirattal, hogy "Forradalmunk tisztasága megengedi, hogy így gyűjtsünk mártírjaink családtagjainak".

Nagy Imre október 24-én megalakított kormánya folyamatos lépéskényszerben igyekezett úrrá lenni a rendkívül kaotikus helyzeten. Október 28-án – miután titkos tárgyalásokat folytatott Anasztasz Mikoján és Mihail Szuszlov szovjet küldöttekkel – Nagy Imre az eseményeket a nemzeti függetlenségért küzdő „nemzeti demokratikus mozgalomként” ismerte el, és elrendelte az azonnali tűzszünetet. Az új kormányprogram felvállalta a felkelők legfontosabb követeléseit: a szovjet csapatok kivonását Budapestről, az ÁVH megszüntetését és új államrendőrség szervezését, a Kossuth-címer visszaállítását és március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánítását. Nagy Imre megígérte a bérek rendezését, és helyeselte a munkástanácsok létrehozását is. Az új kormányprogramot az MDP Központi Vezetése is támogatta, Kádár Jánossal az élen, akit még október 25-én választottak meg az MDP Központi Vezetőségének első titkárává Gerő Ernő helyett.

Október 30-án Nagy Imre a nemzeti kormányon belül szűkebb kabinetet létesített, amelyben a második világháborút követő demokratikus időszak pártjainak képviselői – így a kisgazdapárti Kovács Béla és Tildy Zoltán – is helyet kaptak. Nagy Imre bejelentette a többpártrendszer visszaállítását, és felszólította a szovjet csapatokat a Magyarországról való kivonulásra. A kompromittálódott kommunista pártot újjászervezendő Kádár János, aki a Nagy Imre-kormány államminisztere lett, bejelentette a Magyar Szocialista Munkáspárt megalakulását, amelynek már csak azok lehettek tagjai, akiket a múlt bűneiért nem terhelt felelősség. A forradalmi események irányváltását az is jelezte, hogy e napon a Kossuth és a Petőfi Rádióban elhangzott az önvallomás: „A rádió hosszú évekig a hazugság szerszáma volt. Parancsokat hajtott végre. Hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon.” Október

31-én a spontán fegyveres csoportokból Nagy Imre jóváhagyásával megalakult a Nemzetőrség, amelynek parancsnoka Király Béla, helyettese pedig Kopácsi Sándor lett.

1956 októberének lengyel és magyar eseményei kölcsönösen nagy hatást gyakoroltak egymásra. Az 1956. október 23-ai budapesti felvonulás a „lengyel október” melletti szolidaritás-tüntetésként kezdődött. Bátorítóan hatott, hogy a magyar Szabad Nép e napon teljes terjedelmében közölte Gomułka nagy visszhangot keltő október 20-ai beszédét, amelyben az újdonsült lengyel pártvezető a sztálinizmus hibáit és torzulásait kritizálta, hitet tett a szocializmus lengyel útja és a demokratizálódási folyamat mellett. Másnap a Gomułkát éltető varsói többszázazetes tömegben magyar zászlókat is fel lehetett fedezni, a nagygyűlés után pedig kb. kétezren a magyar nagykövetség előtt fejezték ki szolidaritásukat a magyar néppel. A Gomułka visszatérése után egy rövid időre liberalizálódó lengyel sajtó nagyrészt hitelesen számolt be a magyar forradalomról. A lengyel társadalom alulról szerveződő és az egész országra kiterjedő segélyakciói, amelyek során véradásra, pénz-, élelmiszer- és gyógyszergyűjtésre egyaránt sor került, a legelső és a legjelentősebb külföldi segítséget jelentették a magyar forradalom idején.

Bár október végén konszolidálódni látszott a helyzet – elcsendesültek a harcok, pártok kezdtek újjászerveződni, és számos üzemben megkezdődött a termelés –, október 31-étől aggasztó hírek érkeztek arról, hogy több irányból szovjet erők özönlenek Magyarország területére. A forradalom október 30-31-ei eseményei, amelyek a szovjet blokk egységét veszélyeztették, beavatkozásra sarkallták a szovjet vezetést, amely a szuezi válság kirobbanása után nem váratott sokáig magára.

Írta: Danyi Gábor

References:

Források:

Stefano Bottoni, A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2014.

Herber Attila – Martos Ida – Moss László – Tisza László, Történelem 6. 1914-től 1990-ig. Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 2000.

Méray Tibor, Nagy Imre élete és halála, Bibliotéka, Budapest, 1989.

Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században, Osiris, Budapest, 2004.

Szász Béla, Minden kényszer nélkül. Egy műper története, Európa, Budapest, 2013.

Tischler János, "Hogy megcsendüljön minden gyáva fül". Lengyelország és Magyarország a két nemzet sorsfordító történelmi eseményeinek idején, 1956-ban és 1980-81-ben, 1956-os Intézet – Jelenkor, Budapest – Pécs, 2003.